

UNITAT 3

CORRUPCIÓ, DRETS HUMANS I GÈNERE

CONTINGUTS

1. Corrupció i drets humans
2. Corrupció i gènere

OBJECTIUS

1. Explicar com afecta la corrupció a la protecció i gaudi dels drets humans i quins són els diferents vincles que hi ha entre ells
2. Identificar els drets humans específics que poden ser vulnerats per la corrupció
3. Analitzar l'impacte que el gènere pot tenir en la corrupció en diferents contextos
4. Definir maneres d'implementar la transversalitat de gènere en els programes anticorrupció

Autoria: [elaborat](#) per l'Oficina de Prevenció i Lluita contra la Corrupció a les Illes Balears i inspirat en la iniciativa E4J de l'Oficina de Nacions Unides per a la Droga i el Delicte.

Data d'elaboració: maig-juny de 2021

Aquesta obra es difon mitjançant la llicència [Creative Commons Reconocimiento-NoComercial-CompartirIgual 4.0 Internacional License](#).

1. Corrupció i drets humans

El concepte de drets humans és complex. Els drets humans s'agrupen generalment en tres categories, també anomenades «generacions» per reflectir l'ordre en què van ser concebuts i reconeguts. Els drets de «primera generació» són drets civils i polítics, com el dret a un judici just i el dret a participar en el procés polític. Els drets de «segona generació» són drets econòmics, socials i culturals, com el dret a la salut i el dret a l'educació. Els drets de «tercera generació» són drets col·lectius o de grup, com el dret a l'autodeterminació i el dret al desenvolupament.

El concepte de generacions de drets humans és útil per entendre l'impacte de la corrupció en els individus i en les societats. No obstant això, agrupar drets en categories o generacions no implica que uns certs drets tinguin prevalença sobre uns altres. Al contrari, els drets humans es consideren indivisibles i no tenen un ordre jeràrquic. Això es discuteix amb més detall a la pàgina web de l'Oficina de l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Drets Humans (ACNUDH).

Nombrosos acadèmics, professionals i institucions destaquen el fort vincle entre la corrupció i les violacions dels drets humans. Alguns acadèmics han estudiat la correlació entre els abusos dels drets humans i la propagació de la corrupció (Koechlin i Carmona, 2009, p. 310; Ngugi, 2010; Peters, 2018).

Dirigint-se al Consell de Seguretat de les Nacions Unides, el 2018, el secretari general de l'ONU, António Guterres, va emfatitzar que la corrupció «priva les persones dels seus drets, allunya la inversió estrangera i saqueja el medi ambient. La corrupció crea desil·lusió amb el govern i la governança, i sovint és l'arrel de la disfunció política i la desunió social».

Aquest capítol explora una varietat d'enfocaments contemporanis per entendre i explicar la relació entre la corrupció i els drets humans.

1.1. Visió general del nexa entre corrupció i drets humans

El camp dels drets humans va començar a sorgir després de la Segona Guerra Mundial, mentre que el camp de l'anticorrupció es va desenvolupar després del final de la Guerra Freda. En la dècada de 1990, la comunitat internacional va reconèixer la necessitat d'abordar i limitar la corrupció, que considerava un impediment global per al desenvolupament econòmic. A més, va quedar clar que la corrupció soscava tota la realització i gaudi de les tres generacions de drets humans.

Avui dia hi ha poc desacord que la corrupció no només condueix a violacions específiques dels drets humans, sinó que també suposa un obstacle estructural per a la implementació i el gaudi de tots els drets humans (CDH, 2015; Wouters, Ryngaert i Cloots, 2013, p. 35). En alguns casos, la corrupció condueix al fracàs de les institucions governamentals, la qual cosa dificulta que els països desenvolupin i implementin adequadament els marcs de drets humans. La corrupció també dificulta molt que els Estats protegeixin drets importants que encara no estan garantits pel dret internacional, però que estan garantits en moltes constitucions i lleis nacionals, com el dret a un entorn net.

La corrupció soscava els drets humans de totes les persones en una societat, però els membres de grups i col·lectius vulnerables exposats a la marginació i la discriminació poden patir primer i poden patir desproporcionadament de corrupció. Els grups de persones que poden experimentar col·lectivament els impactes negatius de la corrupció inclouen dones, nens, gent gran, indígenes, immigrants irregulars i altres no nacionals, persones amb discapacitat, presoners, minories sexuals i persones que viuen en la pobresa. Aquests grups tendeixen a confiar més en els béns i serveis públics, com l'educació i l'assistència sanitària, i tenen mitjans limitats per buscar serveis privats alternatius (CDH, 2015). Generalment tenen menys oportunitats de participar en el disseny i implementació de polítiques i programes públics i no tenen recursos per defensar-se d'aquestes violacions, reclamar els seus drets i buscar una solució.

Un altre grup que està en major risc de violacions dels drets humans relacionades amb la corrupció són els implicats en els esforços per investigar, denunciar i perseguir la corrupció (UNHRC [The UN Refugee Agency], 2019).

Atesos els seus efectes perjudicials sobre la societat i els drets humans, és evident que la corrupció no es pot analitzar com un delictes econòmic «inofensiu» o com una transacció que afecta només els directament implicats (Barkhouse, Hoyland i Limon, 2018).

Aquesta noció es reflecteix en diferents documents i instruments de l'ONU, inclosa la Convenció de les Nacions Unides contra la Corrupció (CNUCC), l'únic instrument anticorrupció universal legalment vinculant. En el pròleg d'aquesta Convenció, l'exsecretari general de les Nacions Unides Kofi Annan va destacar l'impacte advers de la corrupció en la societat i els drets humans: «la corrupció és una plaga insidiosa que té una àmplia gamma d'efectes corrosius sobre les societats. Soscava la democràcia i l'estat de dret, provoca violacions dels drets humans, distorsiona els mercats, erosiona la qualitat de vida i permet que floreixi el crim organitzat, el terrorisme i altres amenaces a la seguretat humana».

Un altre marc rellevant per examinar el vincle entre corrupció i drets humans és l'Agenda 2030 de les Nacions Unides per al Desenvolupament Sostenible i els seus 17 Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS). Tot i que l'Agenda no es basa explícitament en els drets humans, els seus Objectius estan alineats amb els drets humans. Els ODS se centren en el desenvolupament social, econòmic, polític, cultural i ambiental a través del bon govern, l'estat de dret, l'accés a la justícia, la seguretat personal i la lluita contra la desigualtat.

Els òrgans creats en virtut de tractats de drets humans, en la seva contribució oficial a l'Agenda 2030, han «identificat la mala gestió dels recursos i la corrupció com a obstacles a l'assignació de recursos per promoure la igualtat de drets». De fet, la idea que la corrupció impedeix el desenvolupament sostenible es reconeix explícitament en l'Objectiu 16 dels ODS, que insta tots els Estats a «reduir substancialment la corrupció i el suborn en totes les seves formes» i a «enfortir la recuperació i el retorn» dels actius governamentals robats per la corrupció per al 2030. L'objectiu 16 de l'ONU per promoure societats més justes, pacífiques i inclusives detalla l'impacte catastròfic de la corrupció en el desenvolupament i la condició humana: la corrupció, el suborn, el robatori i l'evasió fiscal costen al voltant d'1,26 bilions de dòlars a l'any als països en vies de desenvolupament; aquesta quantitat de diners es podria utilitzar per millorar la vida d'aquells que viuen amb menys d'1,25 dòlars al dia per sobre d'1,25 dòlars durant almenys sis anys.

1.2. Enfocament basat en els drets humans

Els diferents vincles entre la corrupció i els drets humans, i especialment la comprensió que la corrupció soscava el gaudi dels drets humans, han portat acadèmics i professionals a defensar un enfocament de la corrupció basat en els drets humans. Aquest enfocament pretén emfatitzar la centralitat dels individus com a «titulars de drets» i el paper dels Estats com a «titulars dels deures» (Peters, 2018; UNHRC, 2019).

L'enfocament basat en els drets humans complementa l'enfocament de la justícia penal davant la corrupció. L'enjudiciament penal no és una eina eficaç per posar remei a les conseqüències negatives de la corrupció per a l'individu, per a determinats col·lectius o per a la societat en general, ja que des d'una perspectiva de drets humans, els Estats estan obligats no només a perseguir aquests delictes, sinó també a prendre mesures per abordar l'impacte negatiu de la corrupció. En aquest sentit, una perspectiva de drets humans per combatre la corrupció i els seus efectes és complementària a la justícia penal.

Les normes anticorrupció s'apliquen comunament a través de marcs de justícia penal, és a dir, criminalitzant determinades conductes en el dret nacional i perseguint i castigant els autors. Aquesta aproximació a la justícia penal es reflecteix en la UNCAC i altres tractats, així com en les lleis nacionals de tot el món.

L'enfocament basat en els drets humans i l'enfocament de la justícia penal es complementen perquè emfatitzen diferents danys i responsabilitats. L'enfocament de la justícia penal assumeix que l'Estat (i el públic que representa) ha estat perjudicat per actes de corrupció comesos per individus, com ara un funcionari del govern que ha acceptat un suborn o ha malversat fons públics. L'enfocament basat en els drets humans se centra en com l'Estat ha incomplert les seves obligacions amb la ciutadania en no protegir-la de la corrupció i en la necessitat que l'Estat aportï recursos.

1.2.1. Avantatges de l'enfocament basat en els drets humans

Acadèmics i professionals han presentat una sèrie d'arguments a favor d'adoptar un enfocament basat en els drets humans sobre la corrupció. Alguns d'aquests es resumeixen a continuació (per a una discussió més detallada, vegeu Hemsley, 2015; Merkle, 2018; Peters, 2018):

- Centrat en les víctimes: un enfocament de la corrupció basat en els drets humans pot afegir una perspectiva que porti la víctima al centre de la lluita contra la corrupció. Aquest enfocament holístic se centra no només en les conseqüències econòmiques i penals de la corrupció, sinó també en les víctimes, especialment les que pertanyen a col·lectius vulnerables o marginats, i pot ajudar a empoderar les persones afectades per la corrupció i transformar-les en actors en la lluita contra aquest problema, i cridar encara més l'atenció sobre el dany acumulat de la corrupció, l'opressió i la desigualtat (Peters, 2018).
- Augmentar la transparència i la participació: la transparència i la participació permeten l'escrutini i el seguiment dels processos de presa de decisions governamentals, augmentant la probabilitat que es detecti la corrupció i s'abordin, promocionin i protegeixin els drets humans. La transparència es refereix a la disponibilitat pública d'informació sobre els processos de presa de decisions que es poden verificar fàcilment. Transparència i participació són principis de la llei anticorrupció establerts a la UNCAC (UNCAC arts. 5, 13).

- Enfortiment de la rendició de comptes: amb nivells més alts de participació i transparència, els ciutadans poden controlar de manera més efectiva el poder i els titulars de polítiques públiques i responsabilitzar-los i reduir la corrupció. L'UNCAC exigeix als Estats que estableixin una sèrie de mecanismes per millorar la rendició de comptes, com ara (i) formulació de polítiques participatives i anàlisi pressupostària; (ii) el seguiment de la despesa pública, que implica que els ciutadans facin un seguiment de l'ús que el govern fa dels fons; i (iii) seguiment i avaluació de l'acompliment (UNCAC arts. 9, 10).
- Remeis a les víctimes: portar les denúncies i els casos relacionats amb la corrupció als jutges internacionals i regionals de drets humans i els mecanismes de seguiment podrien ajudar a abordar la corrupció proporcionant reparació a les víctimes.
- Més actors que lluiten contra la corrupció: el reconeixement de la corrupció com a violació dels drets humans podria complementar els esforços anticorrupció existents permetent que els tribunals i comissions de drets humans, així com els tribunals constitucionals, coneixin els casos relacionats amb els drets que han estat violats per actes de corrupció. També hi ha altres actors rellevants en l'àmbit dels drets humans, com ara relators especials, agències nacionals i organitzacions no governamentals.

1.2.2. Crítiques a l'enfocament basat en els drets humans

L'enfocament de la corrupció basat en els drets humans ha estat criticat per diverses raons.

- Una de les principals crítiques és que els organismes de drets humans no tenen experiència per ajudar els Estats a abordar el complex fenomen de la corrupció i, per tant, poden prescriure recomanacions que no abordin adequadament els diversos aspectes i causes de la corrupció. El risc aquí, com destaca Rose (2016, p. 419), és que «amb diferents organismes de tractats, agències de l'ONU i organitzacions internacionals que prescrivin diverses mesures anticorrupció, aquests missatges repetits i superposats podrien començar a sonar buits, o perdre el seu significat».
- Rose (2016, p. 417) també ha criticat els organismes de drets humans, en particular el Comitè de Drets Econòmics, Socials i Culturals, per no tenir claredat conceptual sobre com exactament la conducta corrupta viola els drets humans i, per tant, suposa un major escepticisme cap al paper dels drets humans en la lluita contra la corrupció (vegeu també Peters, 2018, p. 1251).

- La tendència a vincular els drets humans amb altres àmbits del dret internacional de vegades s'anomena «dretanisme humà», que pot enfortir els drets humans integrant-los en altres àmbits del dret internacional, però també pot conduir a l'escepticisme cap als drets humans i a la manca de tractament professional de qüestions de drets humans. És important tenir en compte que no tots els actes de corrupció vulneren els drets humans, i les relacions causals entre la corrupció i les violacions dels drets humans no sempre són fàcils d'establir. L'exemple clàssic d'això, com s'ha comentat anteriorment, és que els fons públics malversats no necessàriament s'haurien destinat a complir els drets humans. Només quan un individu pot demostrar un vincle entre la privació d'un dret protegit i un acte específic de corrupció, es pot argumentar que la corrupció ha violat els drets humans d'aquest individu, i pot proporcionar un mecanisme complementari per abordar aquest fenomen juntament amb l'enfocament criminal anticorruptió convencional.

2. Corrupció i gènere

Tot i que històricament s'han vist discussions al voltant de la corrupció a través d'una òptica econòmica, el seu impacte no es pot reduir només a consideracions econòmiques. Atès l'impacte de la corrupció en la inclusió, la igualtat i la justícia, la interacció gènere-corruptió s'ha convertit cada vegada més en el focus d'acadèmics i professionals, així com de les agències de les Nacions Unides (vegeu exemples UNODC i PNUD).

Aquest capítol aborda alguns dels principals debats sobre el nexa corrupció-gènere. Comença aclarint els fonaments relacionats amb el gènere i continua amb una discussió sobre les diferències de gènere en la corrupció; teories que expliquen el nexa corrupció-gènere; l'impacte de gènere de la corrupció; i la transversalització de gènere com a via per abordar l'impacte diferencial de la corrupció sobre el gènere i, en general, la prevenció de la corrupció.

2.1. Definició de sexe, gènere i transversalitat de gènere

És útil entendre les principals diferències entre sexe i gènere, ja que aquests conceptes sovint es combinen en discussions sobre gènere i corrupció.

En la seva forma més bàsica, mentre que «sexe» té les seves arrels en les diferències biològiques entre homes i dones, com les diferències genètiques, i tendeix a ser discutit en termes binaris, «gènere» implica els significats socials

donats a aquestes diferències biològiques.

La manera d'entendre el gènere varia entre i dins les societats i pot relacionar-se, entre altres coses, amb la identitat d'un individu, les normes socials i les expectatives relacionades amb els rols de gènere, el context i els sistemes de poder, com ara una societat o un context patriarcal. Les definicions més completes de gènere i sexe estan disponibles a l'Organització Mundial de la Salut (OMS).

Un altre concepte important dins la discussió de gènere i corrupció és la «perspectiva de gènere». El 1997, el Consell Econòmic i Social de les Nacions Unides (ECOSOC) va definir la transversalitat de gènere com «el procés d'avaluació de les implicacions per a dones i homes de qualsevol acció planificada, incloent legislació, polítiques o programes, en tots els àmbits i a tots els nivells. És una estratègia per fer de les inquietuds i experiències de dones i homes una dimensió integral del disseny, implementació, seguiment i avaluació de polítiques i programes en tots els àmbits polítics, econòmics i socials perquè dones i homes es beneficiïn per igual i no es cometin desigualtats. L'objectiu final és aconseguir la igualtat de gènere».

El concepte d'integració de gènere s'ha vist cada vegada més com un mitjà per dissuadir la corrupció i es discuteix amb més detall a continuació.

2.2. Diferències de gènere en la corrupció

2.2.1. Evitar el pensament essencialista i reduccionista

A l'hora d'explorar qüestions sobre la influència del gènere en els actes corruptes, és important evitar el pensament essencialista i reduccionista. Això vol dir evitar entendre un gènere concret definit per un conjunt de característiques necessàries i suficients compartides per totes les persones d'aquest gènere. Qualsevol gènere en particular es considera millor com un «concepte de semblança familiar», on tots els membres comparteixen una sèrie de característiques en comú, però no necessàriament tots comparteixen una característica particular en comú (Wittgenstein, 2001). Això indica que les relacions causals aparents entre gènere i certs resultats no seran vàlides per a tots els membres d'aquest gènere, ateses les grans diferències entre individus dins qualsevol gènere.

La personalitat individual és important, així com factors contextuais com la classe, la raça, la vulnerabilitat i els nivells de pobresa. De fet, la interacció d'aquests factors contextuais pot provocar efectes que van més enllà de la suma total dels

seus efectes individuals.

Evitar el pensament essencialista i reductor també inclou ser conscient que el gènere (o el sexe) rarament serà l'únic o fins i tot el principal determinant del comportament d'una persona (Debski i Altres, 2018). Així mateix, s'ha d'exercir la prudència en considerar evidències que semblen donar suport a reivindicacions com «les dones són menys corruptes que els homes», «les dones estan més afectades per la corrupció» o «les dones en càrrecs públics, en virtut del seu gènere, avançaran i prioritzaran els drets de les dones o els drets dels col·lectius vulnerables». El paper que pot jugar el gènere en la prevenció de la corrupció a llarg termini requereix més recerca en molts contextos.

2.2.2. L'estat de la investigació sobre el vincle entre gènere i corrupció

La investigació sobre gènere, sexe i corrupció va sorgir a principis dels anys 2000 amb dos estudis del Banc Mundial, que van informar d'una correlació entre nivells baixos de corrupció i més dones al govern. El primer estudi, realitzat per Dollar, Fisman i Gatti (1999), va explorar una gran mostra de països i va trobar que una major proporció de dones als parlaments es van associar amb nivells baixos de corrupció. Aquesta relació es va mantenir inalterable quan es van utilitzar diverses mesures de corrupció i després de la influència de diverses variables relacionades amb el gènere i la corrupció, com les llibertats civils, els ingressos i l'educació, van ser eliminades de l'anàlisi estadística.

El segon estudi, Swamy and Other (2001), va trobar una correlació similar. En aprofundir en els diferents tipus de participació femenina, les autores van trobar que els països amb més dones al parlament, en càrrecs ministerials i en la plantilla tenien menys probabilitats d'experimentar corrupció. Els autors van trobar més suport per a les seves troballes a través d'una anàlisi de dades de microenquestes d'empreses comercials a Geòrgia. En particular, van trobar que les empreses propietat o controlades per dones tenien més probabilitats de reportar que mai havien pagat un suborn, i que les dones tendien a tenir una tolerància menor a la corrupció.

Aquests dos estudis clau van demostrar que hi ha diferències de gènere en les accions i actituds cap a la corrupció.

Investigacions més recents suggereixen, però, que els resultats sobre les correlacions de corrupció de gènere es barregen, i que els contextos en què les dones s'enfronten a la corrupció i la probabilitat que hi puguin estar involucrades són crítics. Els seus estudis qüestionen els resultats que suggereixen que les

diferències de gènere en la corrupció són innates i no producte de l'entorn d'una persona. Rheinbay i Chane (2016, p. 4), per exemple, van assenyalar que hi ha moltes variables que cal tenir en compte i que «la correlació no implica causalitat». Fins i tot Swamy and Other (2001, p. 26) va reconèixer que les diferències de gènere que observaven eren possiblement atribuïbles a factors com «la socialització, o les diferències en l'accés a les xarxes de corrupció, o en el coneixement de com involucrar-se en pràctiques corruptes, o altres factors». L'aïllament de l'efecte del gènere sobre la corrupció s'ha demostrat difícil.

Per resumir algunes de les investigacions disponibles sobre gènere i corrupció, Boehm (2015) es va centrar en tres temes específics:

- Diferències de gènere en l'acceptació de suborns
- Diferències de gènere en l'oferta de suborns
- Diferències de gènere en les actituds cap a la corrupció

Boehm va resumir els resultats de la seva investigació sobre les diferències de gènere en comportaments i actituds corruptes a la taula 1.

Taula 1: Resum dels resultats de la recerca de Boehm

Actitud hacia la corrupción	Aceptar sobornos	Ofrecer sobornos
<p>Las respuestas de la encuesta sugieren una menor tolerancia de las mujeres hacia los comportamientos corruptos.</p> <p>Sin embargo, parece que esto es cierto solo en democracias, pero no en autocracias y entornos donde la corrupción es endémica y ampliamente tolerada.</p>	<p>Con algunas excepciones que parecen responder a factores contextuales, no existe una diferencia significativa entre mujeres y hombres.</p>	<p>El valor de los sobornos ofrecidos por los hombres tiende a ser mayor.</p>
	<p>Las mujeres se comportan de manera más oportunista: pueden aceptar el soborno, pero no responden con un favor corrupto.</p>	<p>Tanto hombres como mujeres ofrecen mayores sobornos a los hombres que a las mujeres.</p>
	<p>Es menos probable que las mujeres acepten sobornos que los hombres cuando existe un riesgo percibido de sanciones.</p>	<p>Tanto hombres como mujeres ofrecen mayores sobornos a los hombres que a las mujeres.</p>

Fuente: Boehm (2015, p. 3).

2.3. Teories que expliquen el nexa gènere-corrupció

Per explicar les correlacions que s'han descobert entre gènere i corrupció, s'han proposat diverses teories sobre el nexa gènere-corrupció. Fins ara, els principals àmbits de discussió sobre gènere i corrupció són: 1) la socialització; 2) gana de risc; 3) oportunitats per a la corrupció; 4) quotes de gènere; 5) el paper de la dona; 6) institucions; 7) context.

Aquestes explicacions són crucials en l'evolució del debat sobre com influeix el gènere en la corrupció i per què.

2.3.1 Socialització

La primera i més comuna explicació del nexa gènere-corrupció se centra en les diferències en la socialització del rol de gènere (Dollar, Fisman i Gatti 2001; Swamy i altres, 2001).

Els defensors de la socialització de gènere se centren en les maneres en què les noies tendeixen a «preocupar-se» i cuidar-se més que els nois i, per tant, com a

dones, estan predisposades a donar suport i participar en comportaments més prosocials. Gilligan (1982) proposa que hi ha diferències de gènere sobre si es prioritza l'empatia i la compassió per sobre de les nocions de moral basada en la justícia.

Per extensió d'aquest concepte, les dones tendeixen a ser menys egoistes i més fiables, caritatives, d'esperit públic i altruistes que els homes (Boehm, 2015). A més, com a mares que generalment fan més treball domèstic no remunerat que els homes, les dones tendeixen a ser impulsades per valors i normes sense guany material i, en general, poden ser menys propenses a comportaments deshonestos i corrupció.

Per tant, la implicació d'aquestes troballes empíriques és que, com a resultat de la socialització, les dones solen ser menys propenses a la corrupció que els homes.

2.3.2. Gana de risc

La segona explicació se centra en les diferències entre homes i dones en termes d'aversion al risc i comportament recíproc.

Crosen i Gneezy (2009) suggereixen que les dones són, de mitjana, més reticents al risc que els homes (els directius de negocis són una excepció).

A més, hi ha algunes evidències que suggereixen que les dones semblen més sensibles a les indicacions socials, menys competitives i amb més probabilitats de cooperar, adopten estàndards ètics més flexibles, i poden ser més propenses que els homes a abstenir-se de comportaments que trenquin estàndards per por a conseqüències i càstigs adversos (Esarey i Chirillo, 2013; Esarey i Schwindt-Bayer, 2018). En aquest sentit, Rheinbay i Chane (2016, p. 5) han assenyalat que les dones són més vulnerables al càstig que els homes per la seva implicació en casos de corrupció. Això influeix inevitablement en la menor probabilitat que les dones estiguin involucrades en la corrupció.

En un experiment de camp a Burkina Faso, en el qual els subjectes no sabien que hi participaven, Armantier i Boly (2011) van descobrir que les dones tenien més probabilitats d'acceptar un suborn quan no tenien por de ser detectades. Segons la constatació que les dones són més reticents al risc que els homes, els controls semblen tenir un efecte dissuasiu més gran sobre les dones. Schulze i Frank (2003) van trobar que homes i dones tenien la mateixa probabilitat d'acceptar un suborn quan no hi havia controls establerts, però les dones tenien menys probabilitats d'acceptar suborns en els casos en què es van establir els controls.

En general, es suggereix que les dones tenen menys probabilitats que els homes de cometre actes corruptes, especialment quan el risc d'exposició i càstig és elevat.

2.3.3. Oportunitats per a la corrupció i les xarxes

Una tercera explicació és que les dones poden tenir menys oportunitats de corrupció que els homes. Molts actes de corrupció es cometen en contextos econòmics o polítics als quals històricament les dones han tingut menys accés. Les dones són menys corruptes o menys involucrades en transaccions corruptes que els homes?

Hossain, Musembi i Hughes (2010, p. 22) assenyalen que les activitats corruptes sovint prosperen en xarxes predominantment masculines i a les quals les dones tenen menys accés.

A més, la corrupció floreix en xarxes on hi ha confiança. Com a relativament novingudes a les xarxes de corrupció, les dones poden ajudar a pertorbar les xarxes existents i possiblement reduir la corrupció a curt termini (Hossain, Musembi i Hughes, 2010, p. 22).

A la llarga, però, és important considerar si les dones podrien adoptar finalment estàndards de xarxa corruptes a mesura que s'integrin millor (Boehm, 2015). A mesura que augmenta l'accés de les dones a les xarxes corruptes, és possible que no continuïn tenint un efecte inhibidor sobre la corrupció. Segons aquesta línia de pensament, hi ha exemples de dones que s'involucren en la corrupció quan tenen oportunitats de fer-ho. Un exemple recent és l'escàndol d'admissió a la universitat als Estats Units, on diverses actrius de Hollywood i les seves parelles van ser acusades de pagar suborns i obtenir resultats de proves falses per assegurar llocs per als seus fills en universitats de prestigi (vegeu CNN News 2019 per a més detalls).

D'altra banda, quan es parla d'oportunitats per involucrar-se en la corrupció, és important tenir en compte els diferents mecanismes de vergonya i càstig que reben les dones i els homes per la corrupció. Com s'ha assenyalat anteriorment, s'ha demostrat que les dones són més vulnerables al càstig que els homes per participar en la corrupció.

2.3.4. Quotes de gènere i corrupció

Les quotes de gènere que augmenten la representació numèrica de les dones en les organitzacions i en els càrrecs públics s'han relacionat amb nivells més baixos de corrupció.

Així, es va suggerir augmentar el nombre de dones en el domini públic i les posicions de lideratge com a mitjà per millorar els sistemes de rendició de comptes, influir positivament en la cultura organitzativa i reduir la corrupció o millorar les percepcions de confiança en els càrrecs públics (Stensöta, Wängnerud i Svensson, 2015). Els resultats empírics basats en dades de 38 països asiàtics indiquen que «un augment de la participació de les dones en la política podria reduir els nivells de corrupció als països asiàtics» (Paweenawat, 2018, p. 27).

No obstant això, no està clar si la participació de les dones en el domini públic redueix la corrupció o si menys corrupció crea més oportunitats perquè les dones entrin en política i negocis (Barnes i Beaulieu, 2014).

Les noves investigacions es plantegen cada vegada més les aliances entre una millor governança i nivells més baixos de corrupció, d'una banda, i els drets de les dones i la participació en la vida pública, d'altra banda (Rheinbay i Chane, 2016, p. 4).

2.3.5. El paper importa

Els rols de les dones en la societat són cada vegada més vistos com el factor que afecta la prevalença de la corrupció. Les dones polítiques, per exemple, poden tenir un efecte més gran sobre la corrupció en comparació amb les dones en altres rols. Les dones són un grup divers amb diferents actituds cap a la corrupció i les regles. Com a resultat, els seus rols han de ser acuradament considerats com una variable en els estudis de recerca sobre gènere i corrupció.

Per exemple, les dones directives d'empreses assumeixen més riscos que les dones mitjanes. Això suggereix que el paper es podria creuar amb el gènere explicant les diferències de gènere en la investigació de la corrupció.

Tot i que la direcció de la causalitat entre les dones en els rols de lideratge i els nivells més baixos de corrupció encara no està clara, alguns estudis suggereixen que les dones responsables de la formulació de polítiques tendeixen a estar millor equipades per impulsar polítiques que corregeixin la desigualtat de gènere i

promoguin els drets de col·lectius vulnerables com les dones i els nens (Jha i Sarangi, 2018).

Això és coherent amb les troballes anteriors que les dones al parlament poden mostrar valors més progressistes i donar suport a la diversitat i la igualtat de gènere més que els homes (Gouws i Kotze, 2007). De la mateixa manera, les dones en càrrecs públics de països amb més igualtat de gènere poden estar millor posicionades per promoure polítiques coherents amb els béns públics (Bauhr, Charron i Wängnerud, 2018; Engelbert i Kubbe, 2018).

Un estudi de Jha i Sarangi (2018), que tenia com a objectiu analitzar si les dones en la política i les posicions de decisió influeixen en els nivells de corrupció en la societat, va trobar que les dones tenen l'efecte de reduir sistemàticament els nivells de corrupció «només si estan representades als parlaments, la qual cosa implica que l'efecte sobre la corrupció és possiblement a través de la formulació de polítiques».

La investigació sobre la influència del paper de les dones convergeix, en gran part, en la conclusió que el progrés de les dones cap a posicions de lideratge públic podria conduir a polítiques més propícies a la mitigació de la corrupció.

També cal destacar que l'empoderament de les dones en diversos rols (sense ometre el de la maternitat) ha demostrat ser vital per promoure un bon govern. Motivades per la contribució que estan fent, moltes dones, tant urbanes com rurals, a les que tenen oportunitats d'educació i espais per expressar els seus punts de vista, opten per fer sacrificis econòmics per continuar donant suport al desenvolupament de les seves comunitats. Aquestes contribucions més silencioses però impactants configuren les actituds i els valors de la propera generació de dones i homes que podrien ocupar la governança i altres rols influents.

2.3.6. Les institucions són importants

També s'han de tenir en compte les estructures institucionals al voltant del gènere i la corrupció.

Sung (2003) va argumentar que l'associació de la igualtat de gènere i els nivells més baixos de corrupció podrien ser causats per altres variables no explicades com l'estat de dret, la llibertat de premsa, el nivell de democràcia i els canvis en la participació de les dones al llarg del temps. No obstant això, no va trobar una relació significativa entre gènere i corrupció en el control d'aquestes variables.

Estudis que se centren en les diferències dins i entre les democràcies tendeixen a demostrar que el vincle entre gènere i corrupció apareix en alguns entorns, però no en altres. Esarey i Chirillo (2013, p. 362), per exemple, van trobar que les institucions democràtiques «activen la relació entre gènere i corrupció» d'una manera que les institucions autocràtiques no ho fan.

Una troballa clau de Stensöta, Wängnerud i Svensson (2015, p. 494) va ser la següent: la relació entre gènere i corrupció varia entre països en funció de si s'examina l'àmbit institucional de la legislació o la institució d'administració burocràtica; l'efecte de fre de les dones representants sobre la corrupció és més gran en l'àmbit legislatiu que en el burocràtic.

2.3.7. Noves explicacions: qüestions de context

Investigacions més recents i matisades il·lustren la complexa relació entre corrupció, gènere i altres variables com la cultura, les institucions i la naturalesa del sistema polític (Debski i altres, 2018; Stens-tta, W-ngnerud i Svenssons, 2015; Cantada, 2003).

Aquesta línia de recerca sorgeix de la preocupació que, fins i tot si hi ha una correlació entre gènere i corrupció, hi ha altres variables en joc que cal explorar per entendre si el gènere pot mitigar la corrupció, i en aquest cas, per què i com.

En molts casos, els factors socials contextuais semblen ser la principal causa de diferències en el comportament corrupte i són més importants que el gènere dels participants.

2.4. Impactes de la corrupció de gènere

La corrupció tendeix a afectar les persones de manera diferent en relació amb diversos factors, com ara el gènere, el context, la raça, l'estatus socioeconòmic, les relacions de poder i la vulnerabilitat.

En molts contextos, la corrupció pot afectar més negativament les dones que els homes. Això es deu al fet que els grups vulnerables són més susceptibles a la corrupció, i les dones sovint són més vulnerables que els homes. A més a més, en la mesura que alguns grups de dones són més vulnerables que d'altres, es dedueix que és probable que les dones més vulnerables es vegin més afectades

negativament per la corrupció que les que són menys vulnerables.

L'evidència generalment mostra que l'impacte de gènere de la corrupció està relacionat amb els rols socials de gènere, la desigualtat social i la discriminació. Per tant, els desavantatges de les dones en molts àmbits de la vida es tradueixen en una major vulnerabilitat a la corrupció en comparació amb els homes, que gaudeixen de més poder i protecció i un millor accés a estratègies compensatòries, inclòs el sistema de justícia.

2.4.1.. Les dones com a víctimes directes de la corrupció

Tant els homes com les dones es veuen afectats per la corrupció en les seves diverses formes. No obstant això, quan les dones es troben en un context social, polític, organitzatiu o cultural on tenen menys poder sobre els homes i són víctimes directes de la corrupció, les seves experiències amb la corrupció poden ser més agudes i les seves maneres de respondre, més limitades.

Per exemple, en els casos en què les dones són pressionades per pagar suborns, sovint són menys capaces de pagar suborns que els homes o tenen menys poder i autoritat per suportar la pressió.

Un dels principals riscos de corrupció que afecten directament dones i nenes és la corrupció sexual. Segons Lindberg i Stensötta (2018), la corrupció sexual implica utilitzar el sexe i el cos humà com a moneda de corrupció. Quan la CNUCC sol·licita als Estats part que criminalitzin els suborns, abús de funcions i altres formes de corrupció, la Convenció es refereix als beneficis que comporta la transacció corrupta com a «avantatge indegut». L'avantatge indegut està pensat per ser aplicat de la manera més àmplia possible, fins i tot en els casos en què s'ofereixin elements intangibles o beneficis no pecuniaris (com ara favors sexuals) en la mesura que creïn o puguin crear un sentit d'obligació entre les parts implicades.

Quan la corrupció sexual és coercitiva, de vegades s'anomena extorsió sexual o sextorsió. A causa de la corrupció en molts contextos diferents, les dones sovint es veuen obligades a assegurar l'accés als serveis mitjançant l'intercanvi de serveis sexuals. Per exemple, al Canadà, un jutge d'immigració masculí encarregat de decidir si una dona sud-coreana rebria l'estatus de refugiada amenaçava de negar-li la sol·licitud a menys que fes «coses al marge». En un exemple de Tanzània, un empleat de la cort masculí va obligar els seus subordinats a dormir amb ell per guanyar hores extres.

Els casos més extrems també tenen un impacte directe en les dones, com els cossos policials corruptes i els funcionaris de duanes o els responsables polítics que faciliten el tràfic de persones, que sovint afecten dones i nenes (UNODC, 2017).

Finalment, s'ha suggerit que les dones tenen més probabilitats que els homes de pagar suborns a l'hora de buscar serveis públics. Atès el seu compromís més gran de garantir l'educació i la salut familiar, inclosa la salut reproductiva, les dones tenen més probabilitats de buscar aquests serveis públics i, per tant, se'ls demana que paguin suborns associats a la recerca d'aquests serveis (Sierra i Boehm, 2015). No obstant això, les enquestes que mesuren l'experiència de la corrupció duta a terme per l'Oficina de les Nacions Unides sobre Drogues i Delinqüència (UNODC) en diversos països alerten que les experiències de les dones amb suborns són complexes i dependents del context.

2.4.2. Les dones com a víctimes indirectes de la corrupció

Tot i que la corrupció no sempre té un impacte directe, les dones sovint pateixen els efectes indirectes de la corrupció, almenys per tres raons.

- En primer lloc, la corrupció socava el desenvolupament econòmic i perpetua o agreuja la pobresa. Els resultats del Banc Mundial mostren que la corrupció afecta desproporcionadament els més vulnerables, augmentant els costos i les barreres associades a béns i serveis bàsics, com ara l'assistència sanitària i l'educació. Segons dades de les Nacions Unides, la majoria dels pobres són dones i nens (PNUD, 2018). Per tant, és plausible que les dones pateixin més que els homes quan la corrupció dificulta el desenvolupament.
- En segon lloc, les dones, i especialment les dones pobres, depenen més que els homes dels serveis públics, que sovint són minvats per la corrupció. La corrupció en la contractació pública, particularment per als recursos per a grups marginats, generalment comporta uns costos més elevats per a serveis de menor qualitat (Goetz i Jenkins, 2005). Com que les dones solen tenir ingressos més baixos i menys alternatives per adquirir serveis, com ara l'assistència sanitària i el sanejament, l'impacte relatiu dels serveis de preu més alt és més gran per a elles que per als homes.
- En tercer lloc, la corrupció en els sistemes polítics perpetua les desigualtats de gènere, com la discriminació contra les dones pel que fa als recursos, la participació en la política i l'accés a càrrecs d'alt nivell en l'administració pública. Amb dades de països europeus, Sundström i Wängnerud (2014) mos-

tren que el nivell de corrupció i d'ineficiència governamental té un efecte significatiu i negatiu sobre quantes dones són elegides com a conselleres locals. Els organismes de presa de decisions dominats pels homes poden perpetuar un cicle en què es destinen menys recursos a polítiques i programes governamentals que beneficiïn les dones o permetin la seva participació en el govern.

2.5. Lluita anticorrupció i integració de la perspectiva de gènere

Les dones i les minories sexuals tendeixen a veure's més afectades per la corrupció perquè són més vulnerables, gaudeixen de menys proteccions i no tenen oportunitats de crear polítiques que puguin contrarestar els seus desavantatges. Els impactes diferenciats de la corrupció en individus de diferents gèneres es poden trobar en tots els àmbits de la vida pública i només es poden abordar adoptant un enfocament holístic, que implica la creació d'igualtat de gènere en tota la societat.

A més a més, com suggereix el debat, la igualtat de gènere ha d'anar més enllà de reduir els impactes diferenciats de la corrupció i promoure la lluita contra la corrupció en general.

Això implica que incorporar la perspectiva de gènere pot ser un mètode útil per combatre i prevenir la corrupció. La transversalitat de gènere és un terme general per identificar el tractament desigual per raó de gènere i prendre mesures concretes per corregir-lo i garantir que tots els gèneres es beneficiïn per igual. El seu objectiu és integrar la perspectiva de gènere en totes les etapes del procés de polítiques públiques, incloent-hi el disseny, la implementació, el seguiment i l'avaluació. La transversalitat de gènere pretén avaluar com afecten les polítiques públiques a la vida i la posició de dones i homes i abordar els desequilibris per promoure la igualtat de gènere.

2.5.1. Abordar l'impacte diferenciat a través de polítiques socials

El paper de les dones en les societats tradicionals o patriarcals sovint significa que interactuen amb menys freqüència que els homes amb organitzacions públiques i privades i no tenen coneixement dels seus drets i proteccions. Per tant, les polítiques socials que apropen les dones a l'esfera pública i que posen a l'abast de la ciutadania informació sobre els serveis públics poden ser fonamentals per reduir els impactes diferenciats de la corrupció sobre les dones.

Exemples de polítiques específiques de gènere que podrien ajudar en aquest sentit són:

- Realització de campanyes d'informació porta a porta que proporcionen informació directament a les dones (per exemple, postals de Raskin a Indonèsia; iniciatives sanitàries en comunitats romaneses a Romania; programes educatius a Cambodja).
- Millorar la qualitat i la prestació dels béns i serveis públics que utilitzen habitualment les dones (especialment en àmbits com la sanitat i l'atenció a la infància).
- Promoure la participació activa de les dones en la millora dels serveis públics (per exemple, programes de supervisió comunitària, com ara la participació dels pares en els comitès de gestió escolar de molts països). Vegeu Duflo, Dupas i Kremer (2015).
- Establir centres d'assistència jurídica que aconsellin a les dones, especialment a les que pertanyen a minories i grups marginats, els drets de les quals s'han vist afectats negativament per la corrupció.
- Establir un suport legal especialitzat per a dones i nenes directament afectades per formes extremes de corrupció, com l'extorsió sexual.
- Promoure marcs legals que donin suport a la participació de les dones en la vida política (incloses dones de minories i grups marginats).

2.5.2. Augmentar la igualtat de gènere per prevenir la corrupció

Hi ha una correlació entre un gran nombre de dones a les organitzacions i els baixos nivells de corrupció. En aquest sentit, molts responsables de les polítiques públiques s'han centrat a transversalitzar la perspectiva de gènere i augmentar la igualtat de gènere a les organitzacions com a mecanisme clau per combatre la corrupció (Dollar, Fisman i Gatti, 2001; Jha i Sarangi, 2018).

Especialment en àmbits com el govern i la política, els estudis han demostrat que promoure les dones a les posicions de decisió podria ajudar a reduir la corrupció. Un estudi d'Eggers, Vivyan i Wagner (2018) va trobar que les dones en càrrecs públics, especialment polítics, són més reticents a la mala conducta.

Com a resultat d'aquests resultats, la transversalitat de gènere s'ha discutit cada vegada més com una eina per frenar la corrupció.

No obstant això, a l'hora de considerar l'impacte que la transversalitat de gènere pot tenir en la corrupció, és important apreciar les complexes interrelacions entre gènere i corrupció en contextos polítics i culturals. Afirmacions infundades que emfatitzen excessivament el paper de les quotes de gènere en la reducció de la corrupció poden ser molt problemàtiques.

L'anàlisi de dades nacionals suggereix que, com més gran és el nombre de dones en assemblees electes, menor és el nivell de corrupció d'un país. Una relació inversa, però, també és possible. És a dir, en una organització on la corrupció és baixa, és probable que més dones sol·licitin una feina.

Stensötta i Wängnerud (2018, p. 8) demostren un vincle entre el nombre de dones en el govern i els nivells de corrupció en les democràcies. Aquests autors argumenten que una major participació de les dones en els càrrecs electorals pot reduir la corrupció, no només perquè les dones són més adverses al risc, sinó també per la seva diferent agenda política, és a dir, prioritzen avançar en la prestació inclusiva de béns i serveis públics. La política de les dones sovint busca millorar la prestació de serveis que beneficiïn les dones, com ara l'atenció sanitària i l'educació. Mitjançant la promoció de serveis públics inclusius, les representants femenines podrien reduir eficaçment la justificació de menys corrupció. Aquest fenomen s'anomena «l'explicació de l'interès de les dones».

Bauhr, Charron i Wängnerud (2018) van assenyalar que és més difícil per a les dones que es dediquen a la política accedir als privilegis derivats de la corrupció perquè estan excloses dels cercles de poder interns i dels processos de presa de decisions d'alt nivell. És, per tant, en interès individual de les dones amb càrrecs públics trencar xarxes i estructures corruptes que perjudiquin les seves pròpies carreres polítiques i reduir àmpliament la desigualtat de gènere.

En general, les dones que acudeixen a càrrecs públics busquen promoure dues agendes polítiques separades: la millora de la prestació dels serveis públics i la disrupció de les xarxes dominades pels homes.

No hi ha dubte que la igualtat de gènere és una part vital de l'agenda dels drets humans. Augmentar la inclusió de representants femenines en les assemblees electes és una política equitativa i, per tant, desitjable en si mateixa, i un valuós subproducte pot ser la reducció de la corrupció en la societat.

No obstant això, cal entendre millor el paper de les dones com a polítiques i com treballen per avançar en una agenda que sovint inclou la millora dels serveis

públics i el desmantellament de xarxes corruptes i dominades per homes (Bauhr, Charron i Wängnerud, 2018; Merkle, 2018). Hem de veure com les quotes i les polítiques de gènere, que augmenten la proporció de dones al parlament, podrien reduir els nivells de corrupció en determinats contextos (Paweenawat, 2018).

Fins ara, la majoria d'iniciatives anticorrupció sensibles al gènere han estat iniciades per organitzacions de la societat civil, comunitats i dones individuals tant a nivells bàsics com en alts càrrecs del govern (Merkle, 2018). A l'Estratègia 2018-2021 per a la Igualtat de Gènere i Apoderament de les Dones d'UNODC es pot trobar enfocaments per abordar els impactes directes i indirectes de gènere de la corrupció.

Material audiovisual addicional

- L'impacte de la corrupció en els drets humans:

<https://www.youtube.com/watch?v=gZ7VFj5-Q8E&t=20s>

L'impacte de la corrupció en els drets humans (2017). FIFDH Genève (2:28 minuts). En aquesta pel·lícula, que es va promocionar al Festival Internacional de Cinema i Fòrum de Drets Humans de Ginebra, els experts expliquen com la corrupció condueix a violacions dels drets humans a l'Índia, el continent africà i Malàisia.

- Interseccions entre gènere i corrupció:

<https://www.youtube.com/watch?v=ACTENxm2G2o>

La corrupció nega els drets de les nenes i les dones i els impedeix assolir el seu potencial. Les dones també es veuen afectades desproporcionadament per tot tipus de corrupció, especialment la sextorsió, que es produeix quan els encarregats del poder l'utilitzen per explotar sexualment els que en depenen.

- Corrupció, patriarcat i drets humans: el gènere del poder:

https://www.argentina.gob.ar/sites/default/files/1._paper_christian_gruenberg_-_corrupcion_patriarcat_y_derechos_humanos_el_genero_del_poder.pdf

L'Oficina Anticorrupció argentina presenta aquest document amb la finalitat de contribuir a la promoció de la perspectiva de gènere en la funció pública. Aquesta reflexió ofereix un marc conceptual per a la incorporació d'un enfocament de gènere i drets humans al desenvolupament de polítiques públiques en matèria d'integritat i transparència.